

Cómaros. Revista de Pensamento Galego

OS MEUS DOUS MARES¹

LEONARDO DA JANDRA

Con seu ir e vir solilunar, temeroso e fascinante, o mar ten enchido as tres cartas parte da miña vida. E inda que toda a miña obra ten sido escrita fronte ao mar, e en grande medida sobre o mar, non debo á literatura a descuberta esencial do mariño.

Pasei a miña infancia obsesionado polo mar de Arousa, frío e mortal en inverno, balbordoso e refulxente no estío; sempre pródigo en exquisiteces marisqueiras e en homes con devezo de aventuras. Unha nenez plena de cheiros e sabores mariños, unha atmosferación de historias que reincidían de xeito inevitable na dupla potestade do mar: o daba todo, o quitaba todo. Foi así que fixen do mar a primeira personificación de aquel deus terrible e xusticeiro que recitábamos no catecismo, e entregueime ao seu culto coa mesma entrega coa que inda o sigo facendo; suponse que en tais circunstancias a literatura sobre o mar debera ser complemento indispensable. Porén, a descuberta precoz e atormentada da filosofía alemá fixo que interiorizara a miña busca e aso quince anos, coa admiración perdida nas néboas do espírito, xa nin Verne nin Salgari tiveron opción algunha.

Tiña meu avó materno especial estima por unha chea de libros que lograran sobrevivir ao piadosísimo matriarcado familiar e a consecuente

¹ Tradución: Xiana Martín Muga.

Cómaros. Revista de Pensamento Galego

entrega do vello aos alcohois. Dos vinte libros, que evidenciaban a súa condición sospeitosa ao estarmos fora do libreiro de caoba con repuxados de marfil que albergaba os devocionarios e misais da avoa, dous se fixeron inseparables da imaxe perdurable do avó: Os Lusíadas e as Peregrinação. Viñan de cumprir dez anos cando sentoume sobre os seus xeonllos e, con voz viñosa e liberada, comezou a me ler a Camoens. O alcatreo da ebriedade imposibilitou o gozo, pero entre a ondeaxe de verbas fun que de ollar por uns intres perfís de grandeza que me chegaron a rachar o alento; nin un laio nin un patexo, só ouvidos e sensacións. Ao final, o vello pechou o libro e ficoume fronte a el. Nos seus ollos rebalsaba a lembranza e perante a miña sorpresa rachou có dorso da man o seu bagulleo e resmungou algo ao respecto da súa xa lonxe estadía na Arxentina. Eu seguí quedo e sen vontade, cós ollos naufragando nos seus ollos e facendo esforzos por non sucumbir ao bagulleo. E de súpeto sostendo fronte da miña cara o groso libro forrado de coiro preto: “¡Daría toda mi vida por escribir siquiera una página como estas!”.

Dos doce aos catorce anos a escola tornouseme un claro castigo. Agardaba a bendición da saída de clases e os días festivos cós pescadores e, en singradura cara as rochas onde pescábamos a faneca, a maragota e o curubelo, sentirme por intres digno aprendiz de aqueles titáns que habitaban as páxinas de Camoens e Fernão Mendes Pinto.

Aos quince anos funme a estudar a Santiago de Compostela. Do bacharelato traía xa referencias á literatura mariña: nada, dende logo, que transcendera a cerrilidade franquista; e nada novo, polo tanto, despois do encandear dos xeniais portugueses. E quixo o destino que de entre os máis de dez mil volumes da biblioteca que había na escola, me chamara a atención *La fenomenología del espíritu*, e alí fiquei prendido ao longo de todo un ano entre arduas e fascinantes

Cómaros. Revista de Pensamento Galego

relecturas que remataron abrindo o meu afán de aventuras cara o mar sen termo do coñecemento.

Vinte anos durou a miña travesía filosófica; sempre có mar ao fondo. Centos de libros percorridos e, de xeito sorprendente, entre o culto a Kant, Hegel e Nierzsche, os primeiros escarceos ficcionantes indóse tras dunhas pegadas que as bestas anfibias de H. P. Lovecraft deixaban en praias innomeables. De Santiago pasei a Madrid, finais dos sesenta: tempos de turbulencias ideolóxicas e paixóns desatadas. Na lembranza, no desexo, o mar seguía a reclamar por min.

Catro anos despois regresei a México e, tras dun periplo de cinco belixerantes anos na UNAM (Universidad Nacional Autónoma de México) andei a procura dunha praia no Pacífico para abordar, nunha triloxía novelada, o complexo e violento entrecruzamento hispanomexicano que tanto me tiña obsesionado. Seguí lendo e relendo con urxencia suicida; e agora, por ser tema ineludible, retomei a literatura mariña con ánimo máis crítico que admirativo.

A *Odisea*, magnífica a través da *Paideia* de Jaeger, axuntaba agora á fascinación primixenia, o gusto de seren unha das máis logradas aventuras do coñecemento. E iso, xustamente, o mar como coñecemento, era o que agora me importaba, en detrimento dos argonautas e piratas que deran vida ás talasocracias da miña nenez. Naveguei con Stevenson, Conrad e Melville sen contratempos nin sorpresas: era grandeza sen escoura e ben cartografada. Fíxenlle unha chusca ao Robinson de Dafoe dende a miña rebuscada pulsión utópica. Detívenme ao acaso en illotes circunstanciais coma Durrel e Torrente Ballester; acompañei a Golding nos seus *Ritos de paso* e a Mutis e a José Luis Sampedro nas súas aventuras máis retóricas que vivenciais. De todos, porén, só un libro merece un oco aparte na miña preferencia pola súa proximidade vital e por ser a obra coa que eu houbera

Cómaros. Revista de Pensamento Galego

querido render tributo á grandeza mariña: *El viejo y el mar*, de Hemingway.

II. O mar vital

Aprendín a nadar tan pronto coma cumprín os cinco anos. Na rampla do porto a xente se amoreaba para ollar o corpo dun pescador afogado. Coeime entre o tupido pernaxe e vin cómo rubían o vulto e o tendían cara arriba; non tiña ollos e a pel brancuxada da cara era un pelexar tras máis dunha semana de andar derivando coa ondeaxe. Un garda civil veu asomar a miña cabeza e berrou ameazante. Na fuxida, quixen aproveitar o borde da rampla que estaba libre e ao pasar alguén tendeu un brazo para me suxeitaren e caín de fociños á auga. Trala violencia da impresión comecei a nadar coma un can e, con máis risas que “regaños”, os maiores sacáronme e mandáronme para casa. Dende entón vin non menos de dez afogado, e estiven a piques de me afogaren outras tantas veces.

Hai múltiples fascinacións no mar; seu vaivén placentario, o ser fonte dadora da vida, a aventura da pesca e a cabotaxe, pero sempre, no límite do gozo, a negrura da súa furia, a sensación de que non se pode facer ren contra esa grandeza implacable: o que unha vez veu o rostro tanático do mar, xamais o esquece.

Dou mares enchen a miña vida, o da mítica Arousa e o do fondo Pacífico mexicano. Dous confins: o Finisterre galego e o oaxaqueño; por tanto dous encraves máxicos: o céltico e o zapoteca. Case que toda a miña literatura está enraizada nestes dous mundos, nestes dous mares. De Arousa só podo ter a lembranza: aquel mar da miña infancia pleno de anguías, nécoras, ameixas e berberechos, é agora unha mancha aceitosa e chea de lixo flotante, onde un muxe co corpo podrecido polos contaminantes, sacan de cando en cando a cabeza na

Cómaros. Revista de Pensamento Galego

procura de algo. Noutro mar, logo dunha aprendizaxe de dezasete anos, atopei a dimensión utópica da miña vida.

A paixón pola pesca a traía xa dende neno; sen embargo, foi en Huatulco, corazón da violenta costa oaxaqueña, onde descubrín o mar cós ollos da primeira admiración, e de novo comecei a sospeitar que tiña vida propia e conciencia xusticeira: se non me respectas, devóroche, di o mar huatulqueño a cada instante. Azul, quente e agresivo, sempre impredecible sen deixar de seren el mesmo, o Pacífico mexicano é explosivo e sensual coma a súa xente, e como ela pode pasar da festa á traxedia en instantes.

Costa profunda e cardumenera, a de Huatulco é extraordinaria para a pesca; apenas a uns centos de metros da beira hai peces vela e dourado, atún e “marlin”; pero na beira mesma é onde está a pesca por excelencia, a de rompementos e enganches a pesca primixenia: a de rocha. Cando se aprende a pescar nas rochas, cando se está consciente que a cada lance unha onda che pode erguer en vilo e che desmelenas contra corais e ourizos de púas velenosas, e cando, por fin, se sabe distinguir a mordida e o “jalón” de xurelos, pargos e agullóns, entón todas as demais formas de pesca serán sucedáneas. As haberá máis brutas, como a rudimentaria pesca do bacallau cara mediados de século; ou máis traballosas, coma o gañarlle a batalla a un “marlin” de catrocentos quilos, pero dende o punto de vista da afinación dos sentidos e rapidez e intelixencia das decisións, ningunha é tan perigosa e fascinante como a pesca de rocha.

Non cheguei a Huatulco por casualidade, viña na procura de algo que en Occidente non puidera atopar. E certamente atopei en Huatulco moitas cousas que mudaron a miña vida e deron rumbo á miña obra; de todas, o mar huatulqueño é con seguridade o meirande achado da miña procura utópica. Tal vez houbera podido escribir en calquera outro lado, pero a miña obra, na parte máis sensible e decidoría do meu

Cómaros. Revista de Pensamento Galego

ser, ocupa un lugar bastante por baixo da miña vida, e miña vida non sería o que hoxe é sen a violencia xeradora, sen esa dualidade de lua e sol, vida e morte que é o Pacífico huatulqueño.

Este traballo foi publicado inicialmente na colección "Los Narradores y el Mar" Nº 2. Segovia, 1.998. Sociedad Estatal Lisboa ' 98. Publicámolo en Cómaros có permiso do autor.

